

Mohai V. Lajos: *Szabadon és kötelezően – Esszék, szorgalmi feladatok*, Savaria University Press Alapítvány, 2020.

Péntek Imre
(1942, Lenti) költő, kritikus,
Zalaegerszegen él,
József Attila-díjas

Egy kritikus vonzalmái és választásai

Egy kritikustól két dolog várható el: a felkészültség és a kontextus-teremtés. Mohai V. Lajosról elmondható, hogy mind a két tekintetben a maximumot teljesítette. Működik benne az a „bölcseztika”, amit az Eötvös Kollégiumból hozott magával. Új kötete azért érdemel figyelmet, mert bepillantást enged műhelyébe, tájékozódásába, orientációjába. Az irodalomtörténeti múlt kutatásában nála Kosztolányi áll első helyen. Felfedezi – Kosztolányi nyomán – Arany János anyanyelvhasználatának különlegességét, Petőfi elragadtatását, és izgalmas esszé szól Kosztolányi vidékszemléletéről. A Kosztolányi-idézés azzal zárul: ha nem vagyunk jó magyarok, akkor európaiak sem, és fordítva. Ez az író öröksége, amelyet nem lehet elég komolyan venni.

Mohai V. Lajos azonban egyre közelebb ér korunkhoz, amikor Balassa Péter emlékének áldoz. Visszatekint a hetvenes-nyolcvanas évekre, amikor Kardos György a Katonapolitikai Osztályról került a Magvető élére, és Aczél György hozta a meghatározó kulturális döntéseket. A szolgai féltehetségek, az ideológiát fércművekben tematizálók bőven kapták a nyomdafestéket, az irodalmi díjakat, és Kardosnak komoly szerepe lehetett abban, hogy jellemtor-

zulásra, elgyávulásra készítse az írókat. A József Attila-díj „rozsdafoltjai” is ebből az időből származnak: Berkesi háromszor kapta meg, Mézöly egyszer sem. Ebben a légkörben nem lehetett felmagasodni, a fal mellett élés szabályai és törvényei diktáltak. Mohai V. Lajos felvonja Kertész Imre „angol lobogóját”, amely az 1956-os forradalom egy jellegzetes epizódját villantja fel, benne pedig az egész időszakot láttatni engedi. A szerző jó érzéssel nyúl irodalmunk nagy alakjaihoz, akik a diktatúra levegőtlen-sége ellenére súlyos életműveket tettek le az asztalra. Amikor Mándy Iván varázsának titkát kutatja, kideríti: a pálya széléről is lehet fontos dolgokat közölni. Elharapott mondataiból egy egész korszak kap megvilágítást, felfigyel Mándy különleges szavaira, hiszen az író a pesti nyelv nagy művésze volt. A „személyes tájak megjelenítésének” kiemelt szerepe van életművében, és a futball mítosza is része Mándy univerzumának. Ugyancsak hódol Krúdy írásművészetének, amikor a kettős monarchia természetrajzáról beszél. A szecessziós ábrázolás köde, jótékony homálya különleges perspektívát rajzolt irodalmunk miliójében. Az író egy széthullt birodalom és széthullt ország romjait

látta maga körül, amelynek ifjúkorában elkötelezte magát. A sorból Mészöly sem maradhat ki. A „fertőző, magyar szomorúság” megüli Mészöly gondolatvilágát, ha a *Pontos történetek útközben* olvassuk, megértjük ezeknek a sorsvázlatoknak a torzószerűségét. Mohai a visszatekintést mint az író ábrázolásának kivételes ismertetőjegyét emeli ki. A családi hagyomány történelemmé rendeződik, ami a *Magyar novella* egyik kiemelkedő erénye. A tanulmányíró élesen megvilágítja az író „erkölcsi hajlíthatatlanságát”, amivel ellenállt a Kádár-korszak hatalmi csábításainak. Egy rövid, de lényegre törő írás Esterházyról, *A szív nem ráncosodik* címmel. A kelet-európaiság és a magyarság összekapcsolása ebben az írásában is természetes módon jelenik meg.

A kortárs költészet kissé félreszorult, de kiváló költőiről találunk elemzéseket a *Szóértés* című fejezetben. Keszthelyi Rezső nevét jól ismerte, ismeri a szakma, a Magvető Kiadó új korszakának megkerülhetetlen háttérszerkesztője volt. Mohai Györe Balázst idézi: „Az ő különlegessége az volt, hogy nem ismerték el.” Tudott „magányt ragyogni”, s ebben a különleges létállapotban kivételes életművet alkotni. Mohai már egy korábbi interjújában beszélt a melankólia fontosságáról, életének egyik meghatározó jegyéről. Beszélgetése Báthori Csabával azt jelzi: a melankólia nemcsak fogalom, de a kötet lényegi fölfejtésének kulcsmotívuma. A költő – Báthori Csaba – így ír erről a lelki jelenségről: „a melankólia csodálatosan termékeny kimeríthetetlen állapotát szeretném felmutatni”. Ráadásul egy olyan kötetéről van szó, amely 365 szonettet tartalmaz. Mohai felteszi a kérdést: mit jelent Báthorinak a „hallatlan szabadság”, a fönti és a lenti? Báthorit nem a Földényi F. László által vett melankólia topozsai vezetik, hanem a költői megismerés vágya irányítja lépteit. Melankóliavilágának szerves

része a megidézés, a visszaidézés, a felidézés és a megfeleltetés. Mohai fogalmai e költészet lényegéhez vezetnek. A kötetben Isten és az angyalok színjátéka folyik az emberrel, áttekintve belső felemelkedéseit és zuhanásait. A természet sem marad ki, és Mohai felhívja a figyelmet a rózsamotívumra. A körkörös szirmú virág az egész kötet szimbólumává válik. Az egyik legérdekesebb elemzés(történet) Győri László költészetével kapcsolatos. Ő volt az egyik költő, akinek kötetéről – röviddel a megjelenés után, 1968-ban – a kiváló költő, Vas István kritikát írt. A négy költő közül ő kapta a legkevésbé pozitív kritikát, ami Győri érzékenységét akkor súlyosan érintette, és később is elkísérte pályáján.

Tőzsér Árpád költészetének vizsgálatakor csak az utóbbi évekről szól. „A letűnő nap árnyéka”-költészet – amit a költő aligha vállalna – az öregség tájaira vezet. Mohai azt jegyzi meg: az öregségben már semmit sem érdemes megőrizni az idillből, ha őszinte magához az ember. Felhívja a figyelmet a költő mitologikus szemléletére, azokra a „magánmitológiákra”, amelyben ennek a korszaknak versbeszéde megvalósul. A Pilinszky-analógiával pedig Tőzsér megkapja a legmagasabb költői rangot. Majd „Tandoricso” következik. Nem tudnám másnak nevezni ezeknek a szövegtöredékeknek sajátos kompozícióját, mint a tisztelgés és a szeretet csokrának, egy baráttól a barátnak.

A tanulmány- és kritikakötetet két interjú zárja. Egyiket Boldogh Dezső készítette, a másikat Laik Eszter.

Az elején két kritikusi tulajdonságot emeltem ki: az alaposságot és a kontextus-teremtést. Ne feledjük a harmadikat sem, a szerénységet. Talán e hármassággal messzire juthat az ember...

Péntek Imre